

Теорія і методологія освіти

Групові феномени у корекційному контексті

Іван БЕХ,

доктор психологічних наук, дійсний член НАПН України,
директор Інституту проблем виховання НАПН України

Увага психолого-педагогічної науки і практики до проблеми групових процесів характеризується тривалою стабільністю. Така ситуація пояснюється надзвичайною дієвістю цих процесів щодо становлення підростаючої особистості. У цьому контексті сформувалася тенденція розгляду малої групи як потужного виховного фактору, що супроводжує особистість на кожному етапі її онтогенезу.

Однак варто наголосити, що в групі можуть скластися як суспільно важлива система норм, ціннісних орієнтацій і настанов, так і суспільно несхвальні утворення, що визначатимуть відповідні способи їхньої поведінки. Саме згадані утворення ще мало досліджені, а отже, їй відсутні науково обґрунтовані засоби роботи з ними. Цю наукову прогалину ми й спробуємо заповнити.

Розголос у груповій взаємодії

Загальновідомо, що груповому інформаційно-простору властива перетворювальна функція щодо його членів. Знаючи цю особливість, педагог повинен вміло використовувати її в досягненні своїх виховних цілей. Його передусім має цікавити інформаційний феномен – розголос як спонтанна вербальна комунікація, що обмежується виховною групою (класом).

Незважаючи на всю змістову розмаїтість розголосу, саме його вчинкова тематика є найбільш причетною до процесу виховання особистості. У цьому контексті варто розрізнити зміст, що стосується позитивної вчинкової палітри, і зміст щодо негативних вчинків. І в першому, і в другому випадках ідеться про вчинки вихованців як членів певної групи. Зауважимо, що ці два види вчинкового (етичного) змісту нерівноцінні у виховному сенсі. Більше того, вони кардинально різні. З огляду на це, педагог має формувати своє ставлення до них.

Розголос, предметом якого є суспільно значущі моральні діяння вихованців, збуджує їхні душевні поривання, підвищує суб'єктивну важливість здійснених ними вчинків, активізує морально-духовну діяльність. Все це позитивно відображається на особистісному зростанні вихованців. Це стосується як творців таких вчинків, так і тих вихованців, щодо яких вони були здійснені. Такий розголос педагогу необхідно активізувати і всіляко підтримувати.

Він має бути вагомим в інформаційному просторі групи.

Розголос, що пов'язаний із недостойними вчинками вихованців, гальмує їхню моральну активність, призводить до душевної безпечності, знижує ціннісно-смысловий статус групи. У зв'язку з цим педагог щодо такого виду розголосу застосовує тактику його недопущення, гальмування вияву та поширення.

Отже, педагог стимулює вихованців до спілкування про їхні добрі справи і відвертає від повідомлень про скоєні ними негативні моральні діяння та проводить роботу, спрямовану на їх викорінення.

Підозра у взаєминах вихованців

Стан міжособистісних взаємин у групі вважається істотним показником її ціннісного розвитку. З цієї метою педагог мобілізує власні методичні резерви для їх розвивальної оптимізації, коли вони набувають якості так званої другоюдомінантності, тобто, позитивної емоційно-ціннісної налаштованості одного вихованця щодо іншого. Однак цей шлях досить тривалий і має багато ускладнювальних моментів.

Розглянемо один із них, що кваліфікується *підозрою* як певним суб'єкт-суб'єктивним ставленням. Це ставлення й сигналізує про недосконалість взаємин вихованців. У чому саме його сутність? Підозра полягає в намаганні вихованця спотворено інтерпретувати моральну дію однолітка, спрямовану

безпосередньо на нього. Але ця властивість характерна не лише суб'єкту, в якого ще не сформована моральна система як внутрішня основа його поведінки. Підозра властива й людям зрілого віку. Адже побуває справедливе судження, згідно з яким людські справи, якими б вони не були великими, можуть бути запідозреними у ганебності. Тож за підозри як ставлення відбувається підміна справжнього мотиву морального діяння. Суб'єкт, щодо якого це здійснюється, кваліфікує мотив його автора як морально хибний, хоча насправді він не є таким, а, навпаки – суспільно схвальним. Такі словесні перекручення засвідчують істотні недоліки морального розвитку значної кількості людей. Зокрема, йдеться про суб'єктивність у міжлюдських ставленнях, коли одна людина в стосунках з іншою керується власною логікою, далекою від моральної досконалості. Тут сповна дається взнаки її егоцентрична позиція.

У ситуаціях підозри, що виникає між вихованцями, доцільно виділити два її варіанти.

Варіант 1. Вихованець демонструє підозру в мовленнєвій формі ровесникові, який у минулому глузував із нього, ображав або негідно поведився з ним. Нині цей ровесник виявив повагу до нього, щирість у взаєминах, здійснив хороший вчинок. Отже, минулі негативні дії, що відтворилися у свідомості вихованця під час взаємодії з ровесником, не дозволили йому бути об'єктивним до нього, його суспільно схвальних намірів. Тож зміни у позиції такого вихованця не відбулося, тому й не відбулося поліпшення міжособистісних взаємин.

Варіант 2. Вихованець підозріло ставиться до ровесника, який ніяких несхвальних дій щодо нього не чинив. Тепер він за свої добрі справи терпить незаслужено підозру від вихованця. Таке ставлення цілком визначається негативною смисло-ціннісною структурою вихованця, яка й мотивує його реакцію щодо ровесника.

Виховні дії педагога за першого варіанта міжсуб'єктної ситуації мають передусім передбачати поглиблене розуміння вихованцем свого ровесника. З цією метою педагог доводить до свідомості вихованця, що кожна людина (окрім певних негативів) має суспільно цінні якості, і це потрібно враховувати в міжособистісних взаєминах. До того ж при виникненні підозри педагог повинен поручитися за добрі наміри ровесника. Така методична дія спроможна змінити позицію вихованця.

За другого варіанта міжсуб'єктної ситуації педагог має працювати над гальмуванням негативної смисло-ціннісної структури вихованця і утвердженням суспільно важливих моральних якостей як визначальників його достойної поведінки.

Явище підкорення у групі вихованців

Функціонування будь-якої групи – реальної, офіційної, контактної, неформальної, є процесом досить складним. Тут можуть створюватися і виявлятися сили, полярні за своєю змістовою спрямованістю: від гранично асоціальних до виражено

просоціальних. Спостерігаються й проміжні за цими крайніми векторами силові імпульси. Залежно від цього визначаються й рівні групового розвитку, нормативними показниками якого є ціннісно-орієнтаційна єдність, групове самовизначення, ідентифікація й референтність.

У психолого-педагогічній науці перевага віддавалася пошуку механізмів, організаційно-педагогічних засад та умов виховного потенціалу групи в контексті морального розвитку його членів. Основним методологічним аргументом стало положення про вплив більш морально розвинених членів на тих, які перебувають на нижчих рівнях морального розвитку. Механізмами цього впливу є наслідування, ідентифікація, груповий конформізм. Констатується, що з віком дія цих механізмів збільшується і досягає апогею в підлітковому віці, коли вплив дорослих на вихованця істотно зменшується.

Все-таки в груповому середовищі, особливо що охоплює вихованців різного віку, можуть виникати деструктивно-виховні тенденції. Вони є результатом панування в такій групі потягу до прагматичної користі, що демонструє один чи кілька лідерів. Це може й визначити загальний морально хибний напрям розвитку як самої неформальної групи, так і деяких її членів.

У зв'язку з цим педагог з метою профілактики або корекції таких групових тенденцій повинен мати наукові уявлення про ті можливі засоби, якими користуються прагматично орієнтовані лідери для досягнення своїх конкретних цілей. Узагальнено можна констатувати, що це *засоби підкорення* члена групи її лідеру. Розкриємо їхню сутність.

1. *Навіювання.* Лідер цілеспрямовано (прямо чи побічно) впливає на психіку члена групи, нав'язуючи йому певну мету. Така дія стає ефективною через знижену свідомість і критичність при сприйманні й реалізації навіюваного змісту, а також відсутність цілеспрямованого активного розуміння, розгорнутого логічного аналізу й порівняльне оцінювання минулого досвіду і нинішнього стану члена групи. Ефективність навіювання визначається соціальним статусом, вольовою, розумовою, характерологічною вищестію суб'єкта навіювання. Мають значення й психологічні особливості члена групи, щодо якого здійснюється навіювання: ступінь навіюваності, відносини, які склалися між ним і лідером – довіра, авторитетність, залежність.

2. *Спокушування.* Лідер обіцянками викликає у члена групи сильне бажання мати що-небудь або робити щось принаadne, вигідне. Важливо, що предмети цих бажань суспільно незначущі.

3. *Залякування.* Лідер щодо члена групи використовує вплив, який викликає у нього страх і робить його боязким.

4. *Підступ.* Лідер щодо члена групи задумує зле, але робить це не відкрито, а приховано.

5. *Збентежування.* Лідер виводить члена групи зі стану спокою, викликає у нього ніяковість, хвилювання, тривогу.

6. *Наклеп*. Лідер щодо члена групи поширює неправду, інсинуації з метою запламувати, зганьбити його.

7. *Злостивість*. У стосунках із членом групи лідер сповнений злості, ворожнечі, злорадства.

Якою має бути виховна тактика педагога щодо проблеми підкорення одного вихованця іншим? Можна спробувати ізолювати вихованця від негативного впливу лідера з прагматичною орієнтацією. Однак при цьому дорослі (педагоги і батьки) не застраховані від такого самого впливу на вихованця, але вже в іншій неформальній групі. До того ж потрібно враховувати, що деструктивно налаштований лідер підкоряє вихованця не силоміць, а прагне лише схилити його, хоча він може й не схилитися. Отже, для педагога більш продуктивними будуть дії нарощування у вихованця *опору до асоціальних прагнень лідера*. З цією метою він працює над вольовим розвитком такого вихованця, формуванням у нього розвитку процесів свідомості, самокритичності, моральної рефлексії, впевненості в собі, морального самоствердження. Що ж стосується лідера з прагматичною спрямованістю, то тут потрібна цілеспрямована виховна робота з кардинальної зміни ціннісних орієнтацій.

Насмішки у груповій реалії

Сучасні реалії, в яких різко знизився смак до духовної досконалості, істотно впливають на функціонування всіх соціальних структур, людських спільнот, незалежно від того, великі чи малі вони кількісно. Примітивні життєві запити, малодушність, хитрість як панівні властивості створюють негативне тло для повноцінної групової життєдіяльності й виховання окремої особистості.

Особливо небезпечним це явище є для малих учнівських груп, де кожен учасник зростає як особистість у різноманітних суб'єкт-суб'єктних взаємодіях. У цьому груповому середовищі ціннісні суперечності широкого соціуму трансформуються в індивідуальну свідомість підростаючої особистості, не відчуваючи достатньо вираженої критичної позиції і відповідної селекції з її боку.

Отже, процес виховання членів групи буде характеризуватися дисгармонічністю, духовно-моральною строкатістю, істотною ціннісною розкиданістю. Усе це часто призводить до виражених поведінкових прецедентів. Розкриємо один із них. У групі розшарування: її складають члени групи, більш успішні у своїх розумово-особистісних здобутках і менш успішні щодо згаданих властивостей. Над одним з успішних членів групи насміхається менш успішний, але досить зухвалий.

Відомо, що дія насмішки, спрямована на зниження соціального статусу особи, негативно впливає на почуття її самоцінності, призводить до замкнутості в собі, порушуючи сталі взаємини. Що саме спонукає неуспішного члена групи вдаватися до насмішки? Причиною цього діяння може бути почуття заздрості, коли він не може з певних причин зрівнятися в розвитку з успішним учнем. Це почуття

підсилюється тим, що успішний учень одержує похвалу педагога, ним пишаються та заслужено відзначають усними подяками чи грамотами. Загалом він завжди «на слуху».

Іншою причиною може стати нетерпіння зверхності однієї особи над іншою, зокрема, успішного члена групи над неуспішним, який і виявляє її у такий спосіб. Успішний член групи, якщо він сильний, стійкий психотип, здатний у різній формі чинити опір насмішникові. Тоді той може заручитися підтримкою інших членів групи з такою самою позицією. У цьому випадку мають бути відповідними рішеннями дії педагога, спрямовані на припинення явища глузування.

Виховна робота має проводитися як індивідуально, так і з усією групою. Основне в ній – звернення педагога до свідомості та самосвідомості вихованця, моделювання ситуацій, коли вихованець виступає у ролі ображеного і ображаючого. Важливо, щоб вихованець глибоко пережив перебіг емоційних переживань цих двох ролей.

Інша ситуація виникає тоді, коли успішний член групи, який зазнає насмішок, виявляється слабким психотипом. Тоді вступає в дію емоція боязні. Її наслідком може бути самостійне придушення вихованцем кращого в собі, своїх розумово-ціннісних здобутків. Таке морально неоднозначне діяння дається успішному члену групи нелегко: тут і почуття сорому, і образи та смутку. Тому необхідно надати вихованцеві тривалу душевно-духовну підтримку і не допустити, щоб він ізолювався від активного суспільного життя, яке йому було властивим до перебігу негативних внутрішньогрупових подій.

Байдужість–гордість у життєвій групі

У системі міжособистісних ставлень, притаманних груповій життєдіяльності, можна узагальнено виділити такі, що характеризуються полярною ціннісною спрямованістю. Ідеться не про ставлення, які виникають між рівностатусними членами групи, а про ті, що є відображенням їхніх індивідуальних соціопрестижних станів.

У кожній шкільній групі (класі) є принаймні один вихованець, який випереджає інших у певних видах діяльності: навчальних олімпіадах, спортивних змаганнях, художніх конкурсах тощо. Відповідно його особистісна вищість порівняно з іншими членами групи є незаперечною. Однак у груповому виховному плані важливим є те, як ровесники реагують на його досягнення. Адже від емоційно-ціннісної якості такої реакції залежить й ціннісно-орієнтаційна згуртованість всієї групи. У зв'язку з цим можна спостерігати байдуже ставлення деяких членів групи до свого ровесника-переможця. Якими є причини цього явища? Тут можуть відіграти негативну роль почуття заздрості, егоїзму, відсутності почуття цінності іншої людини та об'єктивної самооцінки у певного члена групи. Цей негативний почуттєво-смысловий комплекс не дозволяє вихованцеві мати суспільно значущу позицію в ситуації контакту з іншою особою.

Важливим фактором є й те, що вихованець, який випереджає своїх ровесників за певними соціальними параметрами, перебуває з ними в постійних групових зв'язках різної змістової спрямованості (ділові, комунікативні, дозвіллево-розважальні контакти); і така ситуація виявляється емоційно дисгармонічною, такою, що не призводить до групового спокою. Так, дії цього вихованця можуть навмисно ціннісно спотворюватися, а то й нехтуватися. Ця реакція є своєрідним розрахунком за його реальні досягнення.

Постає важливе педагогічне завдання перетворення байдужого ставлення до людини на протилежне, яким виявляється гордість за людину. Основою такої виховної роботи має стати глибоке розуміння особистості, що досягла певних успіхів. Особлива увага має бути звернена на ті розумові, емоційно-вольові та моральні зусилля, які доклала особистість, щоб здобути перемогу. Відтак з погляду індивідуального досягнення вихованця з членами групи має розгорнутися багатопланова дія з нейтралізації їхніх негативних душевно-сміслових утворень. Саме прикладом, що сприятиме успішності такої корекційно-виховної діяльності, й має стати ровесник-переможець. Необхідно також, щоб ровесник як суб'єкт байдужого ставлення пережив емоційний стан гордості за іншого й зміцнив його у своєму особистісному досвіді.

Морально-ціннісне спотворення у груповому житті

Моральна деградація життя групи є результатом складних взаємодій, що постають між її членами. До цього процесу долучаються й різні за ціннісною спрямованістю широкі соціальні впливи. Коли ж до міжгрупових взаємодій, що ґрунтуються на Еґо-потягах, додаються особистісно деструктивні соціальні чинники, утворюється сильне руйнівне середовище. Йому підкоряються найбільш морально нестійкі члени групи. Якби їхня кількість була незначною, то негативна роль не була б загрозливою, оскільки нейтралізувалася б здоровими груповими силами, які є визначальними в моральній спрямованості спільного життя.

За переважаючої асоціально орієнтованої частини групового утворення, воно породжує відповідну особистісно деструктивну атмосферу зі всіма її наслідками. Причому ця атмосфера є морально руйнівною і зміцнюється за рахунок процесів групового тиску чи ідентифікації. Тут може повністю нівелюватися індивідуальність: члени групи, які опинилися в тиску цієї атмосфери, втрачають власну особистісну позицію, прагнуть будь-якою ціною пристосуватися до групових реалій, а то й примножити їх.

Частина групи, що охоплює асоціально спрямованих членів, все міцніше утверджується в низьких пристрастях, непомірному користюлюбстві та честолюбстві, бездумному свавіллі, гордині та інших етичних вадах. При цьому серйозною моральною небезпекою є те, що вони так само за ціннісною

структурою життя вважають цілком закономірним явищем. Тому перестають побоюватися будь-якого осуду чи сорому за власні діяння, а іноді ще й вихваляються власною ганьбою. На основі своїх життєвих пріоритетів вони вибудовують стосунки з членами групи, які не поділяють їхніх життєвих орієнтирів. Якщо ці члени групи намагаються заперечувати асоціальному прошарку, то він вважає їх позбавленими здорового глузду. За умови, що добродійні сили групи фізично слабкі, вони піддаються тілесним знущанням, а якщо сильні, то терплять глузування й чисельні образи.

Така внутрішньогрупова ситуація загалом спричиняється дією соціально-психологічного закону, згідно з яким відбувається інтенсивне затьмарення всього морально значущого переважаючою деструктивною частиною. Тому в такій групі відбувається виражене гасіння виявів людяності. Та все-таки постає запитання: чому асоціальні члени групи нехтують позицією її добродійних членів? Адже вони не просто ігнорують асоціальних особистостей, а можуть дієво на них впливати з метою перевиховання. Річ у тім, що навіть за загрози для асоціальних членів групи, вони відповідатимуть соціальною (груповою) протидією. Ця закономірність у такій ситуації є невідворотною. Її деструктивний вплив зростає, оскільки асоціальна частина групи прагне продемонструвати, що більшою буде для них загроза, то яскравіше вони культивуватимуть свій спосіб життя.

З огляду на це, радикальною перевиховною дією має бути припинення групи як цілісного аморально-взаємодіючого утворення, можливої суспільної ізоляції деяких її членів. Лише після цього доцільним є індивідуальний виховний вплив на кожного суб'єкта, який тепер перебуває в новій соціальній ситуації особистісного функціонування.

Життя групи в атмосфері ціннісних суперечностей

Міжособистісні взаємодії, що постають у певній соціальній групі, безпосередньо відображаються на перебігу життя кожного її члена. Така залежність властива і малим стихійним, і неконтактним формальним об'єднанням, що репрезентують загальну структуру суспільства. При цьому варто зважати на те, що інтенсивність впливу цих груп на індивідуальне життя особистості буде дещо відмінною. Мала неформальна група у цьому контексті буде дієвішою. До цього часу групові процеси ціннісно-сміислової гармонізації чи конфронтації простежувалися як на теоретичному, так і прикладному рівнях лише щодо формування єдиної суспільно важливої мотиваційної основи функціонування певної групи та її прогресивного розвитку. Перевага надавалася категорії ціннісно-орієнтаційної згуртованості та змісту міжсуб'єктних контактів, що поставали під її впливом.

Не заперечуючи продуктивності такого підходу, варто вказати на його пізнавальні обмеження. Видається доцільним вияснення у зв'язку з цим

справжніх мотивів як рушійних спонук першого етапу створення групи, виокремлюючи принаймні дві полярні позиції її членів. Таке кардинальне розмежування чіткіше простежується в групах, ціннісними орієнтаціями яких є необхідність захисту навколишнього середовища, утвердження здорового способу життя чи розгортання волонтерства, реалізації соціальних проектів тощо. Важливим фактором при цьому є те, що ціннісно-мотиваційні устремління підтримуються відповідними державними інституціями у формі забезпечення соціального престижу члена таких груп та його потреби у визнанні, і це може бути для деяких членів групи провідним ціннісним аргументом їхнього рішення ввійти до складу тієї чи іншої групи.

Членів групи з такою провідною мотивацією кваліфікуватимемо егоцентристами. Натомість, членів групи, основною мотивацією яких є перелічені ціннісні орієнтири, вважатимемо соціоцентристами.

На початку функціонування групи явних суперечностей між соціоцентристами та егоцентристами не спостерігається. Егоцентристи активно вживаються в позицію соціального престижу, і це їх задовольняє. Їх також влаштовує формальна єдність із соціоцентрично спрямованими членами групи. Адже всі вони, наприклад, волонтери – у широкому соціальному сприйнятті. Тут ще відсутня градація членів групи за ціннісними критеріями і показниками. В міру того, як члени групи соціоцентричної спрямованості починають виявляти старанність, долучатися до практичної суспільно значущої діяльності, стає помітним незадоволення егоцентристів. Вони роблять висновок, що реальні справи членів групи соціоцентричного спрямування затьмарять їхню самоцінність і значущість. Така ситуація є для них неприйнятною й через те, що порушується, як вони вважають, їхня морально-психологічна безпека. Тепер члени групи егоцентричного спрямування звертаються до соціоцентристів із висловлюваннями про бажаність безпечного, а не досить напруженого життя, необхідність отримання всіляких спільних задовольень. Коли ж соціоцентристи на такий спосіб життя групи не пристають, члени групи егоцентрованого спрямування одягають щодо них «маску друзів». Група відтепер діє в атмосфері ціннісних суперечностей. Егоцентристи відкрито не сприймають ціннісних прагнень соціоцентристів, вдаються до інсинуацій, образ, а то й спрямовано перешкоджають їхній добродійній праці.

У такій ситуації необхідно формувати громадську думку, що сягає за межі конфліктної групи. Це дозволить дещо нейтралізувати неприязельські потяги членів групи егоцентричного спрямування й змінити їхню ціннісну орієнтацію.

Групова ціннісна єдність як педагогічна мета

З метою продуктивного групового розвитку педагог має вчасно попереджати та гальмувати особистісно деструктивну спрямованість групи, всіляко

підтримувати протилежну їй. Варто пам'ятати, що деструктивна спрямованість групи є результатом суперечливості особистісного розвитку її членів, коли у їхньому внутрішньому світі співіснують соціоорієнтовані та егоцентровані спонуки. За певних умов складаються суттєві дисгармонії особистісного розвитку вихованців, ними опановують розбрат, чвари, незгода, образи, роздратування, гнів, заздрість, байдужість. Коефіцієнт психологічної напруги стосунків у такій групі досить високий.

Таку внутрішньогрупову соціально-психологічну ситуацію можна поліпшити за рахунок зниження спонтанійності міжособистісних впливів, що склалися у виховній спільноті. У технологічній проекції ця ідея має конкретизуватися як досягнення групової єдності на засадах суспільно важливих моральних цінностей. Єдність, яку ми відносимо до гуманістично спрямованої властивості, є формою вияву відповідних їй групових міжособистісних відносин. Ці відносини постають за допомогою соціально-педагогічного впливу на процес групової взаємодії. Такий вплив варто розуміти як *педагогічно-комунікативне опосередкування групових міжособистісних відносин*. Наголосимо, що для досягнення ціннісної групової єдності потрібне не будь-яке педагогічне спілкування, а розроблена нами дискурсивна технологія внутрішньоособистісного діалогу в системі «вихователь–вихованець». Саме за такої суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де планомірно реалізується процес обміну особистісними позиціями суб'єктів, можливі їх морально-духовні зрушення. Вони не обмежуються лише прямою дією педагога; їх величина пов'язується також з ефектом персоналізації, за якої педагог одержує ідеальне представництво у життєдіяльності членів виховної групи. Він, так би мовити, уособлюється своїми провідними морально-духовними надбаннями у своєму вихованці, спрямовуючи передусім у цьому напрямі його моральну свідомість і самосвідомість. Це психологічне явище й опосередковує зміст моральних розмірковувань членів виховної групи та процес згуртування цих розмірковувань в єдину цілісність. Так постає моральна одностайність як когнітивно-емоційна основа формування ціннісної групової єдності. Її можна вважати індикатором прогресивного розвитку групи і морально-духовного вдосконалення кожного її члена.

Література

1. *Бэрон Р.* Социальная психология группы: процессы, решения, действия [Текст] / Р.Бэрон, Н.Керр, Н.Миллер. – СПб.: Питер, 2003. – 272 с.
2. *Гапон Н.* Соціальна психологія: навч. посібник / Н.Гапон. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 366 с.
3. *Васильюк Ф.Е.* Психология переживаний / Ф.Е. Васильюк. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 200 с.
4. *Ойстер К.* Социальная психология групп / Кэррол Ойстер. – СПб.: Проим Еврознак; М.: Олма-Пресс, 2004. – 214 с.

5. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
6. Эммонс Р. Психология высших устремлений / Р.Эммонс. – М.: Смысл, 2004. – 416 с.

Анонси

Іван БЕХ

Групові феномени у корекційному контексті

У статті розглядається питання системно неексплікованих групових феноменів особистісно-деструктивної модальності, педагогічна робота з якими підвищить ефективність виховного процесу.

Акцентується на міжособистісних виявах розголошу та підозри у груповій взаємодії, що гальмують моральну активність вихованців, спричиняють душевну безпечність. Характеризуються ситуації підозри та пропонуються засоби її нейтралізації. Розглядаються способи підкорення у групі вихованців: навіювання, спокушання, залякування, підступництво, збентеження, наклепи, злостивість. Аналізуються відносини байдужості–гордості у житті групи та прийоми їх попередження. Наголошується на виховній цінності єдності як альтернативі деструктивної спрямованості групи та педагогічно-комунікативному опосередкуванню групових міжособистісних відносин.

Ключові слова: групові феномени, міжособистісні відносини, особистісно-деструктивна модальність.

Іван БЕХ

Групповые феномены в коррекционном контексте

В статье рассматривается вопрос системно неэксплицированных групповых феноменов личностно-деструктивной модальности, педагогическая работа с которыми повысит эффективность воспитательного процесса.

Акцентируется на межличностных проявлениях огласки и подозрения в групповом взаимодействии, что тормозит моральную активность воспитанников, приводит к душевной беспечности. Характеризуются ситуации подозрения и предлагаются средства ее нейтрализации. Рассматриваются способы подчинения в группе воспитанников: внушение, искушение, запугивание, коварство, смущение, клевета, злобность. Анализируются отношения безразличия–гордости в жизни группы и приёмы их предупреждения. Подчеркивается воспитательная ценность единодушия как альтернатива деструктивной направленности группы и педагогическо-коммуникативное опосредствование групповых межличностных отношений.

Ключевые слова: групповые феномены, межличностные отношения, личностно-деструктивная модальность.

Ivan BEKH

Group phenomena as a subject of correctional impact

The article deals with non-explicative systematically group phenomena of personal destructive modality. Pedagogical work with them will increase the efficiency of educational process. The focus of this article is interpersonal displays of publicity and suspicion in group interaction. It is noted that these phenomena inhibit moral activity of pupils, lead to mental carelessness. Three options are highlighted and situations of suspicions are characterized as well as the means to neutralize suspicions are provided. Phenomenon of group subordination of pupils is represented. Methods of group subordination such as suggestion, redemption, intimidation, deceit, confusion, slander, nastiness are discussed. The relations between indifference and pride in group life and techniques to prevent them are analyzed. Educational value of unanimity as an alternative to destructive direction of group is accented. It is emphasized on the pedagogical and communicative mediation of group interpersonal relationships.

Keywords: group phenomena, interpersonal relationships, personal destructive modality.

